THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

בריטישע טאריפן און אמעריקעס זאָרג

אין די פּאָליטישע קרייזן אין די פאראייניקטע שטאטן איז מען שטארק באזאָרגט איבער די שריט וואָס ענגלאנד נעמט אן איינצופירן ביי זיך מאריפן. שוין דער ערשטער שריט, די "האמפינג דיוטיס" וועלן כע זיינען נאָר־וואָס פארגעשלאָגן געוואָרן פארן בריטישן פארלאמענט און וועלן מסתמא זייער שנעל אריין אין קראפט. וועלן באווירקן אמעריקאנער האנדל אויף וואָסערע פינף־און־זיבעציק מיליאָן דאָלאר א יאָר. און דאָס איז דאָך ערשט דער אנהויב. — עס איז דאָך פאר אלע מען קלאָר, אז די בריטישע "נאציאָנאלע" רעגירונג, מיט איר איבערוועגנדיקער קאָנסערוואטיווער מערהייט, וועט זיך אויף דעם ניט אָפּשטעלן, און ענגלאנד, וואָס איז געווארן אמעריקעס בעסטער קונה זינט קאנאדע האָט איינגעיפרט אירע הויכע טאריפן, וועט דאָס שוין מער ניט זיין.

אָבער אמעריקע קאָן צו קיינעם קיין טענית ניט האָבן פאר הויכע טאריפן. אין דער הינזיכט האָט זי געוויזן דעם וועג פאר אנדערע. און זי האָט געקראָגן באצאָלט מיט איר אייגענער מטבע.

אמעריקע איז שוין לאנג א הויך פּראָטעקציאָניסטישע לאנד. די רעפּובליקאנער אדמיניסטראציעס האָבן איינע נאָך דער צווייטער געהויבן די טאריפן וועגן הערער און הערער, און ערשט מיט אנדערהאלבן יאָר צוריק האָט הואוועריס אדמיניסטראציע "פארפולקאָמט" דעם בגין. דערלאנגענדיק דערביי אן ערנסטן קלאָפּ איר בעסטן קונה, קאנאדע, אָפּשליסנדיק זיך אן א גרויסער מאָס פון אירע אימפּאָרטן.

הואוועריס צוועק איז געווען צו הלפן דערמיט די אמעריקאנער פארמערס און פראָדוצירער. אויף וויפל דאָס האָט זיי געהאָלפן אין לאנד גופא שטיט אונטער א פראגע צייכן.— די שווערע עקאָנאָמישע לאנעס אין די שטאטן קאָן מען לייכט צושרייבן צו דער אלגעמיינער דעפּרעסיע. אָבער איין זאַך איז זיכער: אמעריקע האָט בעסלעכווייז פון דאן אָן פארלאָרן צווייר־פינפטל פון איר אויסלענדישן האנדל, און אפילו די וואריאנטסטע אָנהיינגער פון פּראָטעקציע אין די שטאטן שרייבן עס ניט צו איינגאנצן צו דער דעפּרעסיע, און זיי אנערקענען, אז אין א גרויסער מאָס שולדיק אין דעם זיינען די קענדטאריפן וואָס אנדערע לענדער האָבן איינגעפירט אין ענטפער צו אמעריקע. אין דעם פאל פון קאנאדע, וואָס איז ביז איצט געווען אמעריקעס בעסטער קונה און איז עס איצט מער ניט, איז דאָס באזונדערס קלאָר.

ענגלאנד שוט איצט דאָס זעלבע, וואָס אמעריקע האָט געטאָן די גאנצע צייט: זי זוכט איצט צו באשיצן איר אייגענעם מארק פאר אירע אייגענע פּראָדוצירער, און פאר דעם האנדל פון אירע דאמיניאָנס מיט וועלכע זי קאָן זיך לייכטער צוזאמענגרייד וועגן קענגזזייטיקע האנדלס פארצוגן.

ענגלאנד איז אָבער אין דער הינזיכט אין א בעסערער פּאָזיציע, ווי די פאראייניקטע שטאטן. אויב זי וועט, פונקט ווי אמעריקע, פאר־לירן דורך דעם א גרויסן טייל פון איר אויסלענדישן האנדל, האָפט זי דאָס אָפּצומאכן דורך קענגזזייטיקע פארצוג טאריפן אין די דאמיניאָנס, אָנגעמענדיק דעם פלאן פון פרעמיער בענעם, פון קאנאדע.

זאָל עס אָבער אפילו אזוי, איז אָבער דאָ א גאנץ קלאָרע גע־פאר פאר די אינטערנאציאָנאלע באציאונגען אין דער שטענדיקער הע־כערונג פון די טאריפן וועגן אלע לענדער. מיר וועלן דאָ ניט אריי־גיין אין דער קאָנאָמישער זייט פון דער פראגע, אין וועלכער עס הערשט אזא טיפער חלוק־הדעות צווישן די פארשיידענע פארטייען אין פּאָליטישע ריכטונגען. עס איז אָבער קלאָר, אז די טאריפן שאפן אָן געשטרייענגטע באציאונגען צווישן פעלקער; וואָס קאָנען צו קיין גוטס ניט פירן.

אָם הויבט מען אָן שוין ריידן אין אמעריקע וועגן קענדטאריפן אין ענטפער צו ענגלאנד, כאָטש ענגלאנדס טאריפן אליין זיינען אין א גרויסער מאָס אן ענטפער אויף די אמעריקאנער. און אמעריקע איז ניט דאָס איינציקע לאנד צו ליידן פון ענגלאנדס טאריפן. צווישן אנדע־רע וועלן זיי זיך זייער שווער פארופן אויף אויף פראנקרייכס האנדל. וועט זיך אנהויבן א טאריפן פעכט, וואָס לאָזט זיך אָפּט אויס, ווי די געשיכטע האָט אונז געלערנט, מיט וואפן ארגומענטן . . .

עס קאָן אָבער אויך זיין, אז ענגלאנדס שריט אין דער ריכטונג פון טאריפן זאָל עפענען אלעמענס אויגן צו זעען די ערנסטע רעזול־טאטן צו וואָס אזא געפעכט קאָן פירן, און ווי זיינינק עס פארבלייבן נוצן פון טאריפן. נאָכדעם ווי אנדערע לענדער ענטפערן מיט טאריפן אויף טאריפן.

אפשר וועט בריאנס פלאן פון אן איינהייטלישן קאָנאָמישן אפמאך דאן דערגעענטערן זיך צו זיין פארווירקלאכונג. און אפשר וועט ער דאן קאָנען איינשליסן ניט בלויז אייראָפּע, נאָר אויך די אנדערע לענדער?

דערווייל מאכן מיר דורך אָבער א פעריאָד פון "עקאָנאָמישער באוואפענונג", — א צוגאָב צו דעם מיליטערישער באוואפענונג . . .

אינ'ם לאנד פון עמלק

מיט א פאָר יאָר צוריק האָט עס אונז אויסגעזעען, אז א נייע עפּאָכע פאנגט זיך אָן אין רומעניע. וואָס וועט זיין אויך א נייע עפּאָ־כע פארן רומענישן אידענטום. דאָס איז געווען דאן, ווען די פיערים פארטיי, אונטער יוליוס מאניו, איז אריין אין מאכט, מיט אנזאָגן פון גרויסע געשעענישן אינם לעבן פונם לאנד.

די אנטוישונג איז זייער שנעל געקומען. א פּאָליטיקער אראָפּ, א פּאָליטיקער ארויף, — רומעניע פארבלייבט דאָס פּאָליטישע פאר־דארבענע לאנד. דורכגעפרעסן פון דעם פינסטערסטן אנטיסעמיטיזם, וואָס פארגיפטעט ניט בלויז דעם אידישן לעבן אין לאנד, נאָר מאכט א תל אויך פון רומעניע.

מאניו און זיין פארטיי זיינען אוועק מיט דעם זעלבן קראָך, מיט וועלכן זיי זיינען געקומען. אין זאָטל זיצט איצט א פרעמיער וואָס איז געווען פאררעכנט פאר איינעם פון די איידעלסטע זין פון רומעניע, וועלכער האָט זיך געהאט אָפּגעטרייסלט פונם אנטיסעמיטיזם. איצט ברידערט ער זיך מיט קוזאָן, און רומעניע איז, ווי געווען, דאָס לאנד פון עמלק . . .

אָם, נעמט א באנדע כוליגאנעס, באפאלט א אידישן באר, שיסט און שטעכט מיט מעסער די הילפלאָזע אידישע יונגעלייט און מיידלאָך, דער רעזולטאט: א יונג אינגל טויט, פינף ערנסט פארוואונדעט.

און די זשאנדארמעריע — זי לאָזט זיך די כוליגאנעס אָפּטאָן זייערע מעשים, און קומט שוין צום סוף און בעט זיי העפלאכסט צע־גיין זיך . . .

ווען די כוליגאנעס און מערדער באשטראָפט ווערן? — איר קאָנט זיי זיכער, אז ניט: ס'איז ניט פאר דער רומענישער "גערעכ־טיקייט". אנטיסעמיטישע מארדן ווערן אין רומעניע ניט באשטראָפט!

און די זשאנדארמען? זיי וואָלטן על־פּי יושר געדארפט ספּר־ציעל באלוינט ווערן. — און האָט קיין מורא ניט: אין רומעניע איז דאָס אויך מעגלאך . . .

דער אידישער קאמף אין זשענעוואָ קעגן קאָלענדאר

(ספּעצ. פאר "דאָס אידישע וואָרט")
פון דר. ג. בן־אריה

צו דער זעלבער צייט, ווען אריס־טיד בריאן, לאָרד רידינג און די אנ־דערע מיטגלידער פונם פעלקערבונד־ראט האָבן דאָ אנפּעראָלטן זייערע זר־צונגען און פאר'דאנק'ט זיך געבראָכן דעם קאָפּ, ווי אזוי וואָס גיכער א סוף צו מאכן דעם יאָפּאנעווישן־כינעזישן קאָנפליקט; האָט מען אין א שבנות־ריקן צימער אין דער העלבער געבוידע זיך שטארק גע'פּלפּול'ט און געחקר'ט ווען דעם ווי אזוי צו פאראייניגפאכן אין צו פארבעסערן דעם עקזיסטירענדן קאָלאָניע. אויפן סדר היום פון דער הייזיאָרוקער אלגעמיינער קאָנפערענץ פאר קאָמוניקאציע און טראנזיט, וועל־כע איז דאָ פארגעקומען אין אקטאָ־בער, איז א. א. אוועקגעשטעלט גע־וואָרן אויף די פראגע ווען דער סטאָ־ביליזירונג פון די סטאבילע יומים־טור־בים אין ווען דער דעפארס פונם קע־נעדיקן לאנד, נאָך איז יאָר 1923 האָט די באראנסדע און טעכנישע פעלקער בונד קאָמיטיע פאר קאָמוניקאציע און טראנ־זיט באשלאָסן אנצוהויבן זיך צו באַ־שעפטיקן מיטן קאָלענדאר פראָבלעם; אין משך פון די פארגאנגענע אכט יאָר איז דאָן די פראגע פארהאנדלט געווארן פאר פארשידענע קאָמיטעטן פונם עקזעקיוטיוו בונד, ווי אויך פון ספּעציעלע קאָמיסיעס אין די אינטערעסירטע לענדער, אזוי א מען האָט די איצט פונעווען פאר אנונג. רייף, פארגעלייגט צו ווערן אויף א פּאַ־ציפיקער קאָנפערענץ פון רעגירונגס פארטרעטער.

דאָס פראָבלעם וועגן דער רעפּאָרט פונם גרעאָריאנישן קאָלענדאר וואָלט בשחוא לעצמו אודאי ניט עפּעס אויפגע־אויסגעזוכט געווארן אין דער אידישער וועלט א באזונדערן אינטערעס, א פּשיטא אן אויפרעגונג אדער גאר פּראָטעסט־באוועגונג, ווען עס וואָלט ניט אויס־געדרוקט געווארן דער פּלאן פון א קלאָנק טאָג.

לויטן איצטיקן קאָלענדאר צייכלט דאָס יאָר 365 און אין אן עיבור יאָר 366 טעג. די חדשים באשטייען אבער ניט פון א גלייכער צאָל טעג. אזוי באשטייט עפּבערואר פון 28 טעג (אין אן עיבור יאָר פון 29 טעג), אפּ־ריל, לאָמיש, פון 30 און מארס פון 31. אויך די פערטל יאָרן זיינען ניט גלייך: דער ערשטער יאָר צייכלט 90 טעג (אין אן עיבור יאָר 91), דער צווייטער תמיד 91 און דער דריטער און פערטער יאָר 92 טעג. לויטן גרעגאָריאנישן קאָלענדאר האָבן אהוץ דעם דער וואָכנטאָג און דער אנהויב פון יערן חודש איינער מיטן צווייטן קיין שום שייכות ניט, אזוי אז דער ערשטער טאָג פון יערן חודש פאלט אויס אמאָל אויף א זונטאָג, אמאָל אויף א מאָנטאָג, און א. וו. כדי צו באזייטיקן די אויבנדערמאָנטע אומ־רעגלמעסיקייטן און כדי צו שאפן צור גלייך א "פּערפּעטועלן" קאָלענדאר, ד. ה. אז יעדער דאטום זאָל תמיד אויספאלן אויף דעם זעלבן טאָג, האָבן די אינטערעסירטע פון א ראדיקאלער רע־פארם פארגעשלאָגן צו איינטייל דאָס יאָר אין 13 חדשים צו 28 טעג יעדער און באטראכטן דעם 365טן טאָג צום סוף יאָר אלס "הוספה־טאָג", אלס באַ־שאפן טאָג, וועלכער קומט אזוי צו זאָגן ניט אין חשבון. (אין אן עיבור יאָר דארפן זיין צוויי בלאנק טעג, איי־נער צום סוף יאָר, דער צווייטער נאָך דעם 28טן טאָג פון יולי). עס איז אויך פארגעלייגט געווארן א צווייטער פּראָיעקט פון דער ראדיקאלער רע־פארם, וועלכער וויל אָפּשן בייז בייז דער צאָל פון צוועלף חדשים (יעדער פערטל יאָר פון דריי חדשים צו 31, 30 און 30 טעג, וועלכער שלאָגט אבער צוגלייך פאָר, כדי צו געבן דעם קאָלענדאר א פּערפּעטועלן כאראקטער, אויינצופירן א בלאנק טאָג און אין אן עיבור יאָר צוויי בלאנק טעג.

עס איז קלאָר, אז מיט דעם איינפי־רען פון א בלאנק טאָג, וועלכער אונ־טערברעכט די קאָנטינואיטעט פון דער ביראָנערלאכער וואָך, וואָלט דער אידי־שער שבת געווארן א "וואנדערנדיקער" טאָג, אזוי אז ער וואָלט אויספאלן אין יאָר אויף א זונטאָג, א צווייטן אויף א מאָנטאָג, און א. וו. די עקזיסטענץ פונם אידישן שבת וואָלט אויף אזא אופן געשטעלט געווארן אין דער גרעס־טער סכנה און עס איז דערפאר דער־קלערלאָך, וואָס פונם ערשטן מאָמענט אָן, ווען דער פעלקער בונד האָט זיך נאָר אנגעהויבן באשעפטיקן מיט דער קאָלענדאר פראגע, האָט מען אין די אידישע קרייזן מיט הארץ ציטערנישן גרייף אנגעהויבן פארפאָלגן זיין טעטי־קייט אויף דעם דאזיקן גביט און זיך גרייטן צום קאמף. עס איז געשאפן א ווארן דער "אידישער קאָמיטעט פאר דער קאָלענדאר רעפאָרם", בראש פון וועלכן עס שטייט דער פראנצויזישער אויבער הארבינער פּראָפעסאָר ישראל לוי און דער ענגלישער טשיף רבי דר. ה. הערץ, אין אמעריקע איז די גאנצע ארבעט קאָנצענטרירט געווארן אין די הענט פון דער "ליגע פארן דערהאלטן פון דער סטאַבילעטיעט פונם שבת" אונטער דער אויפזיכט פון ראבינער דר. חיימסאָן.

צו דער קאָנפערענץ, וועלכע איז דאָ פארגעקומען די טעג, זיינען אלס באַ־אַראכטער איינגעלאָדן געווארן אויך פארטרעטער פונם אידנטום און אין אלע אידן זיינען איינינק אין דער פארטיידיקונג פון דעם דאזיקן הייליקן קולטור גוט.

צו דער קאָנפערענץ זיינען לויט דער בקשה פון דער האָלענדישער רעגי־רונג צוגעלאָדן געווארן אלס באַאַראַכ־טער אין זיי געגעבן געווארן די געלעגנהייט קלאָר צו מאכן פאר די דעלעגירטע דעם אידישן שטאנדפונקט. אין דער ערש־טער זיצונג פון דער קאָנפערענץ האָט דער געשעפטספירנדער פּאָרזיצנדער פון דעם "אידישן קאָמיטעט", דר. הערץ, וועלכער האָט אין משך פון די פארגאנגענע יאָרן אנגעפירט מיט פיל ענערגיע, אנ־ערקענט אקציע, געהאלטן א שטאר־קע אן אויינדרוקספולע רעדע. אין וועלכער ער האָט פארגעלייגט די סבות פון דער אידישער קעגנערשאפט צום בלאנק טאָג און ער האָט אפּעלירט צו דער קאָנפערענץ ניט צו פארניכטן דעם גרויסן דעליגיעזן און קולטורען, דייניקמאָל, וועלכן עס שטעלט מיט זיך פאר דער שבת, אינם נאָמען פון דער אמעריקאנער "ליגע פארן דערהאלטן פון דער סטאַבילעטיעט פונם שבת" האָט אויף דער וועלכער זיצונג גע־רעדט דער לאָנדאָנער ארזשעלעגענער דער קאָנפערענץ פון עפּטיציעס פון טויזנ־טער אידישע קהלות פון דער גאנצער וועלט קעגן דעם בלאנקן טאָג, ווי אויך א פּראָטעסט פון אידישע ו ע ל ט־ל אַ ב ע פירער, וועלכער איז גע־ציינט צום נחום סאָקאָלאָוו, באראן עדמונד הארשילד, כרש אדלער, פּע־ליקס וואָרבורג, פּראָפעסאָר סילוועו־לוי, ביאָליק, דר. מאָנעס, אסקאר וואָ־סערמאן אז. אין דעם דאזיקן פּראָ־טעסט ווערט בפירוש אפּגעוואָרפן די באהויפּטונג, אז דער קאמף קעגן דעם בלאנק טאָג וועט געפירט כמר־כוח איבערגעגעבן דאָ פון פרטים ווע־גען איר פארלויף. וויכטיק איז, אז אויב אז דער שבת איז א פונדאמענ־טאלע אינסטיטוציע פון אידישן לעבן און אז אלע אידן זיינען איינינק אין דער פארטיידיקונג פון דעם דאזיקן הייליקן קולטור גוט.

צו דער קאָנפערענץ זיינען לויט דער בקשה פון דער האָלענדישער רעגי־רונג צוגעלאָדן געווארן אלס באַאַראַכ־טער אין דער ערש־טער פּאָרזיצונג פון דער קאָנפערענץ האָט דער געשעפטספירנדער פון דעם "אידישן קאָמיטעט", דר. הערץ, וועלכער האָט אין משך פון די יאָרן געגעבן אן אויפגעלייגטן אויפ־מערקזאמקייט אויף די פּאָרזיצנדער פון דעם "אידישן קאָמיטעט", דר. הערץ, וועלכער האָט אין משך פון די דער קאָנפערענץ האָט אויפגעלייגט אן אויפגעלייגטן אויפמ